

ÜLKÜ'DE DEVLETÇİLİK ve PLANLAMA*

*Prof. Dr. Tayfur ÖZŞEN'e.
Hocam, ışığın her zaman aydınlatacak...*

Esra ERGÜZELOĞLU KİLİM**

Bu makalede, Türkiye'de 1930'lu yıllarda, kamu politikalarının belirlenmesinde ve yönlendirilmesinde önemli bir yeri olan Ülkü Dergisi'nin devletçilik ve planlama anlayışı incelenmektedir. Dergi'nin Şubat 1933 ile Ağustos 1936 yılları arasında yayınlanan toplam 36 sayısında yer alan makaleler değerlendirilmiştir. Ülkü'de devletçiliğin korporatist, piyasa odaklı ve halkçı içerikli üç ayrı türünün olduğu saptanmıştır. Ülkü'nün planlama anlayışı ise piyasa odaklı devletçilik anlayışını yansıtmaktadır.

Anahtar kelimeler: Ülkü Dergisi, Devletçilik, Planlama, 1930'lar, Korporatizm, Piyasa.

ABD kaynaklı ekonomik krizin serbest piyasa ekonomisine bağlı ülkeleri sarsmasının ardından gelen 1930'lu yıllar, devletin ekonomik ve toplumsal politikaların merkezine yerleşmesi ile sonuçlanır. Birçok ülkede devlet-piyasa ilişkileri tekелci devlet kapitalizminin gerekleri doğrultusunda yeniden biçimlendirilir. Örneğin ABD'de Roosevelt'in New Deal programı ile devletin üstlendiği görevler genişler ve 1932'den sonra bölgesel ölçekli TVA (Tennessee Valley Authority-Tennessee Vadisi İdaresi) tarzı planlama modeli uygulanır.¹ Almanya ise, İtalyan keşfi korporatist modelde uzmanlaşır. Çoğu ülkede serbest piyasa ekonomisi, Keynesci model üzerinden yeniden örgütlenme yoluna girer ve devlet; üstlenici, belirleyici, düzenleyici olarak –istenmese de²- baş aktör olur. Liberal kuramın devlet-toplum ya da devlet-piyasa arasında

* Bu konuya dikkatimi çeken, yorumları ve katkıları ile düşüncelerimi geliştirmemi sağlayan Tekin Avaner'e çok teşekkür ederim.

** Ankara Üniversitesi SBF Araştırma Görevlisi.

¹ Chailloux-Dantel ve İhsan Kuntbay, *Planlama ve Bütçe*, TODAİE, Ankara 1958, s. 1

² Bu dönemin, "müdahaleci devlet", "güdümlü ekonomi" gibi olumsuz anlam çağrıştıran kavramlarla açıklanması, serbest piyasa ideolojisine karşı bağlılığın bir ürünü olsa gerek. Neo-liberal kuramcılar günümüzde de devleti, piyasa karşısında arızı bir olgu olarak sunmaktadır. Serbest piyasa ekonomisine bağlı gelişmiş ülkelerin, kalkınmalarının erken aşamasında uyguladıkları devletçi politikaları gösteren önemli bir çalışma için bkn. Ha-Joon Chang, *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*, Çev. Tuba Akıncılar Onmuş, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

kurduğu karşıtlık ilişkisi ve bu iki alanın birbirinden bağımsız olabileceği kurgusu kriz döneminde geçerliliğini kesin olarak yitirir.

Türkiye serbest piyasa ile kalkınma yolundan erken dönen ülkelerin başında gelmektedir. Krizin hemen ardından, 1931 yılında, “Devletçilik” ilkesi CHP’nin altıncı oku olarak benimsenir. Ekonomik ve toplumsal politikalar devletçilik ilkesi doğrultusunda yön bulur. 1934-1938 yılları arasında Türkiye, piyasa temelli, kısmi, yatırım programı niteliğinde, tüketim malları üretimine yoğunlaşan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planını uygular.

1930’lar Türkiye’inde devletçiliğin ve planlamanın kapsamı konusunda önemli tartışmalar yaşanmıştır. 1932-1934 yılları arasında Kadro Dergisi etrafında toplanan düşünürler devletçiliği, kapitalizm ve komünizm arasında üçüncü bir yol olarak geliştirmeye çalışmışlardır. Kadrocular, SSCB deneyimini savunarak, toplumsal, ekonomik kültürel her alanda devlet planlamasının³ savunusunu yapmışlardır. Ancak Türkiye’de devletçilik, piyasa ekonomisine alternatif bir yönde değil, piyasa odaklı olarak gelişmiştir. Uygulanan plan ise, piyasa öncelikli olmuştur.⁴

Kadro Dergisine alternatif olarak düşünülen Ülkü Dergisi, ekonomik konularda piyasa temelli devletçiliğin geliştirilmesinde önemli rol oynamıştır. Ülkü Dergisi, Ankara Halkevleri tarafından çıkarılan bir dergi olmasına rağmen, CHP’nin resmi yayın organıdır. Bu nedenle, devletçilik anlayışı ve planlama kavramı konusunda dergideki görüşler, dönemin CHP’sinin yaklaşımını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Kadro Dergisinin devletçilik ve planlama anlayışına mesafeli duruşun nedenleri de Ülkü yazarlarının görüşlerinde bulunabilir.

Ülkü Dergisi, Şubat 1933-Ağustos 1950 yılları arasında kesintisiz 17 yıl yayın hayatını sürdürmüş bir dergidir. Çalışma kapsamında Ülkü Dergisi’nin 1933-1936 yılları arasında yayınlanan toplam 36 sayısında yer alan makaleler analiz edilerek, yazarlarının devletçilik anlayışları

³ SSCB’de beş yıllık plan 1928 yılında uygulamaya geçirilmiştir. Planlama, bu ülkede 1918 yılından itibaren sektörel düzeyde kısa dönemli planlarla uygulanmıştır. Anatoly Porokhovsky, “A Comparative Study of Indicative Planning in Turkey and Planning in Socialist Countries”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1981 Özel Sayı, s. 136. Planlamanın kuramsal temeli Marx’ın “Gotha Programının Eleştirisi” ve Lenin’in “Yaklaşan Felaket ve Önleme Yolu” adlı çalışmalarında yer bulur. Yalçın Küçük, “Türkiye’de Planlama Kavramının Gelişimi Üzerine”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1981 Özel Sayı, s. 102-103.

⁴ Bilsay Kuruç, “Yirminci Yüzyıl, Planlama ve Türkiye” *Kamu Yönetiminde Planlamanın Kurumsallaşması Sempozyumu*, Yayınlanmamış Bildiri, 7-8-9 Haziran 1999, Mersin.

ve planlamaya bakış açıları ortaya konulacaktır.⁵ Derginin incelendiği çeşitli çalışmalarda, yazarların devletçilik yanlısı tutumu gösterilmiştir. Ancak *Ülkü* yazarlarının kendi içlerindeki görüş ayrılıkları literatürde ya değerlendirme dışı bırakılmış ya da önemsenmemiştir. Örneğin, Canıvar ve Heper'in *Ülkü* ve *Kadro* dergilerinin devletçilik anlayışlarını karşılaştırdıkları makale, türdeş bir devletçilik anlayışına vurgu yapar.⁶ Gümüsoğlu ise, bazı yazarların diğerlerinden ayrıldığını belirtmekle yetinir ve başka bir açıklama getirmez.⁷ Bu makalede *Ülkü* Dergisi yazarlarının devletçilik konusunda kendi aralarındaki düşünce çeşitliliği gösterilerek, dönemin devletçilik anlayışındaki kırılmaları⁸ açıklamaya katkı yapmak amaçlanmıştır. Dergi'nin, dönemin üst düzey bürokratları, siyasetçileri ve akademisyenlerinden oluşan yazar kadrosu ile devletçilik politikasının belirlenmesinde önemi yadsınamaz.

Ülkü Dergisinde devletçilik yorumlarının yansıtıldığı makaleler üç grupta sınıflandırılabilir. Birinci grup, ekonomik sistemlerin tartışıldığı ve kuramsal olarak bu sistemler arasında karşılaştırmalar yapılan yazılardır. İkinci grup yazılar, sanayi, ticaret, tarım, turizm, ulaşım, altyapı sektörlerini kapsayan ekonomi politikalarına odaklanmıştır. Üçüncü grup ise, sağlık, sosyal yardım, eğitim, kültür, köycülük gibi toplumsal politikalar üzerinedir. Her bir yazı kümesi, farklı bir devletçilik vurgusuyla öne çıkmaktadır. Birinci grup korporatist/organizmacı devletçilik, ikinci grup piyasa odaklı devletçilik görüşlerini baskın olarak yansıtmaktadır. Kapitalist kalkınma yolunun seçiminde görüş birliği içinde olan bu iki grubun, devlet-piyasa ilişkilerinin niteliği ve bu ilişkilerin örgütlenmesi açısından farklılaştığı görülür. Korporatist/organizmacı devletçilik anlayışında devlet, piyasa ve sermaye sınıfı

⁵ Derginin 17 yıllık serüveni ve tüm makalelerin içerik analizi yöntemi ile çözümlendiği bir çalışma bkz. Firdevs Gümüsoğlu, *Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2005. Dergi'nin tüm sayılarının, Türk düşünsel yaşamı ve kültür politikası açısından incelendiği bir diğer çalışma için bkz. Mustafa Oral, *C.H.P.'nin Ülküsü; CHP'nin Kültür Siyaseti Açısından Halkevleri Merkez Yayını Ülkü Dergisi*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya 2006.

⁶ Gülser Canıvar ve Metin Heper, "Ülkü ve *Kadro* Dergilerinde Yayınlanmış Bazı Makalelerde Beliren Devletçilik Anlayışı", *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, Vol. 4-5, 1976-77, s. 9-13.

⁷ Gümüsoğlu, *a.g.k.*, s. 260.

⁸ Güler, 1929-1939 yılları arasında uygulanan devletçilik politikasında iki farklı dönem saptar. Buna göre, 1929-1934 yılları arasında yaşanan "halkçı devletçilik", 1935-39 yılları arasında yerini "piyasacı devletçiliğe" bırakır. Uygulamada ortaya çıkan bu kırılma dönemin politika yapıcılarının devletçilik konusunda uzlaşmadığının bir diğer göstergesidir. Birgül A. Güler, "Otuzyü Yıllarda Yönetim", *Açıklamalı Yönetim Zamanızını 1929-1939*, (Ed. Birgül Ayman Güler), AÜ SBF KAYAUM, Ankara 2007, s. 7-9.

ile bütünleşmiştir. Böyle bir bütünlüğün en önemli araçları korporatist kurumlar ve devletin zor kullanma gücüdür. Piyasa odaklı devletçilikte ise, devlet toplumsal sınıflara dışsal, nötr bir araç olarak yansıtılır. Devletin piyasaya, yine piyasa araçlarını kullanarak müdahale etmesi arzulanır.

Ülkü Dergisi'nin üçüncü yazı grubunda halkçı devletçilik kendini gösterse de, bu devletçilik, kapitalist olmayan bir kalkınma yolu arayışını yansıtacak düzeye yükselememiştir. İşçi ve köylü sınıflara yönelik politika geliştirme, ekonomik bağımsızlık ve eşit bölüşüm ilişkilerine dayalı kalkınma arayışı Kadrocuların temel sorunudur. Halkçı devletçiliğin bu boyutları Ülkü Dergisi'ne toplumsal politikalar konusunda çok küçük bir oranda sızmıştır.

Kapitalist ekonomik sistemde, “devlet, topluma/piyasaya ne kadar, nasıl ve hangi araçlarla nüfuz eder/etmeli” sorusu⁹ güncelliğini korumaktadır. Ülkü Dergisi yazarlarının bu soruya kendi dönemlerinden verdikleri yanıt bu açıdan da incelenmeye değer. Bu makalede, öncelikle saptanan üç farklı devletçilik anlayışı açıklanacak, ardından piyasa odaklı devletçilik görüşünden türeyen planlama mantığı ortaya konulacaktır.

Korporatist Devletçilik

Ülkü'de ekonomik sistemler üzerine yazılarda önemli bir ağırlığı olduğu görülen Aydoslu Sait¹⁰, korporatist/organizmacı devletçiliğin¹¹ Türkiye için en uygun model olduğu kanısına varmıştır. Bu nedenle korporatist devletçilik anlayışı Aydoslu'nun görüşleri üzerinden açıklanacaktır.

Aydoslu'ya göre; üç temel ekonomik sistem vardır: Bireyci (endi-

⁹ Bu soruya günümüzde “yeni devletçilik” ve “kurumcu iktisat ekolü”nden, piyasa odaklı farklı yanıtlar verilmektedir. Bkn. Linda Weiss ve John M. Hobson, *Devletler ve Ekonomik Kalkınma Karşılaştırmalı Tarihsel Bir Analiz*, Dost Kitabevi, Ankara, 1999.

¹⁰ Tarih, sosyoloji alanlarında da yazan Aydoslu'nun konuyla ilgili şu yedi makalesi inceleme kapsamına alınmıştır: Aydoslu Sait, “Milliyetçi ve Taazzuvcu İktisat 1”, *Ülkü Dergisi* C.1, S.3, Nisan 1933, s. 201-208, Aydoslu Sait, “Milliyetçi ve Taazzuvcu İktisat 2”, *Ülkü Dergisi* C.1, S.4, Mayıs 1933, s. 276-282, Aydoslu Sait, “Milliyetçi ve Taazzuvcu İktisat”, *Ülkü Dergisi* C.1, S.6, Temmuz 1933, s. 440-452, Aydoslu Sait, “İktisadi Devridaim”, *Ülkü Dergisi* C.4, S.21, İkinci Teşrin 1934, s. 187-195, Aydoslu Sait, “İktisadi Devridaim II”, *Ülkü Dergisi* C.4, S.22, Birinci Kanun 1934, s. 264-271, S. Aydoslu, “Ökonomik Devridaim III”, *Ülkü Dergisi* C.4, S.23, İkinci Kanun 1935, s. 352-358. S. Aydoslu, “Ökonomik Devridaim” *Ülkü Dergisi* C.4, S.24, Şubat 1935, s. 436-439.

¹¹ “Korporatif devlet/devletçilik” Aydoslu'nun kullandığı bir kavram değildir. O'nun devletçiliğinin farkını belirtebilmek için tarafımızdan bu şekilde kullanılmıştır.

vidüalist) ekonomi sistemi, tarihi materyalist veya komünist sistem ve milliyetçi organizmacı (taazzuvcu) sistem. Bireyci sistem; bütün ekonomi sistemini birey temelli kuran sistemdir. Bireyi harekete geçiren güdü kişisel çıkarıdır. Kişisel çıkar, rekabete ve serbest harekete eğilimlidir. Ancak birey, her türlü bağdan “cemiyet ve millet” bağlarından kurtulunca, kolayca bir atom haline getirilmiş olur. O’na göre; her tarafta egemen olan ekonomi bilgisinin ekonomi kanunları ya da ilkeleri böyle doğmuştur.¹²

Aydoslu, tarihi materyalist ya da komünist sistemin de birey çıkarına dayandığını iddia eder. Bu uğurda devletin bir araç olarak kullanılmak istenmesi ve serbest rekabetin kaldırılması dışında komünist ekonomi sisteminin, bireyci ekonomi sisteminden aldığı kanunlara, ilkelere daha büyük bir “imanla” sarıldığını düşünür.

Atomcu ve düsturcu (doğa kanunlarını mekanik bir şekilde topluma uygulama anlamında) olarak nitelendirdiği bu iki sistemi açıkladıktan sonra Aydoslu milliyetçi organizmacı sistemi anlatmaya girişir:

“Milliyetçi ve organizmacı ekonomide konu, önceki iki ekonomik sistemin tersine bütünlüktür, milletin toplumsal varlığıdır. Bu amacı elde edenler de bütünlüğün temsilcisi ve organları sıfatıyla çeşitli ekonomi şubeleri ve bireylerdir. Bu şubeler ve bireyler milliyetçi ve organizmacı ekonomi sisteminde, kendi varlıklarını korur ve sağlarken, toplumun yüksek amaçlarına uyarlar. Böylece kendi kendilerine karşı sorumlulukları yanında ve daha fazla organı oldukları toplumun ortak amacının sorumluluğunu da yüklenmişlerdir.”¹³

Aydoslu, toplumu insan bedenine benzeten metafora sık sık başvurur. “Birlik”, “bütünlük” vurgusu ile toplumsal sınıf çelişkilerini yadsınması Ülkü’deki yazarların çoğunda görülen bir eğilimdir. “İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış” bir toplum olma ideali¹⁴, her türlü çatışmayı yok sayma ya da bu çatışmaları uzlaştıracak mekanizmalar arayışına götürür. İşte bu noktada korporatif kurumlar devreye girmektedir.

Korporatif devletçilikte, piyasa ekonomisi temel alınmakla birlikte, bu piyasa “serbest” sıfatını kaybetmiş görünür. Devletin her sektörde

¹² Sait, “Milliyetçi ve Taazzuvcu İktisat 1”, *Ülkü Dergisi*, C.1, S.3, Nisan 1933, s. 202, Alıntılar, anlaşılabilirliği kolaylaştırmak kaygısı ile Osmanlıca sözcüklerden arındırılmış, olabildiğince sözcüklerin Türkçe karşılıkları kullanılmıştır. Sonraki alıntılarda da aynı yöntem izlenecektir.

¹³ *a.k.*, s. 203.

¹⁴ Sınıf çatışmaları, Kadro yazarları için de istenmeyen bir durumdur. Ancak Kadrocular bu çatışmaların varlığını yadsımamakta, devletçi planlama ile ortadan kaldırılabilceğini düşünmektedir.

egemenliğini sağlayan örgütleri oluşturması ve bu örgütler aracılığı ile piyasayı yönetmesi beklenir.

Aydoslu'da ekonomik sistemi oluşturan sektörler, “şubeler”, “başarma kolları” olarak örgütlenir. Şubeler ve başarma kolları politikaları uygulayan kamusal ve özel bütün kurumları kapsamaktadır. Tarım, sanayi, ticaret gibi sektörlerde politikaları uygulayan kurumların, kooperatif, korporatif ve birlikler şeklinde örgütlenerek hem devletin hem de o politikayı uygulayan “zümrenin” denetimi altında bulunması milliyetçi organizmacı sistemin özünü oluşturur. Bunun için kooperatiflerin, birliklerin, baroların, tıp odaları, esnaf cemiyetleri gibi korporatif örgütlerin devlet tarafından oluşturulacak bir düzen içinde bütünleştirilmesi gerekmektedir. Sistemde yer alan girişimci ya da emekçi her bireyin bu örgütlerden birinde yer alması gerekmektedir. Bununla beraber her birey kendi yeteneğine göre istediği zümre ve şubede bulunmakta ve bunları değiştirebilmekte serbest bırakılır.

Atomize bireyciliğin ve serbest rekabetin zararlarını ortadan kaldırmak için bulunan bu yeni sistemin İtalyan ve Alman deneyiminden türetildiği görülmektedir. Aydoslu şu sözleri ile düşüncesindeki bu kaynakları işaret eder:

“kartel, konser, her türlü iktisadî birlikler, kooperatifler birliği ve kooperatifler, (kredinin kooperatif birlikleri esası ile düzenlenmesi, alım satım kooperatifleri ve özellikle bunların bölge bölge ve bölgelerin üstünde de ülkeyi kapsayan birlikleri ki başka memleketlerde de görüyoruz ve bizde de yapmasını çok temenni ediyoruz).”¹⁵

Görüldüğü gibi sistem, kooperatif ve korporasyonların yanında kartel, konser gibi tekelci sermayenin örgütlerine de gereksinim duymaktadır. 1935 yılında CHP'nin 4. Büyük Kurultay'ında Parti Programı ve Tüzüğünde yapılan değişiklikleri anlatan konuşmasında Recep Peker, grev ve lokavtın yasaklanmasının korporatif bir devlete geçiş olarak algılanmaması için bu noktayı hatırlatmaktadır. “Türkiye’de sömürücü yolda çalışacak tröstler ve karteller de yasak olacaktır.”¹⁶

Ülkü’de hukuk konusunda yazan Mazhar Nedim, İtalya’da uygulanan sistemi şöyle açıklamaktadır:

Bir cemiyet alınız. İçindeki bütün sınıfları, bütün meslekleri örgütlendiriniz. Bu kuruluşları zincirleme birbirine bağlayınız. Kümeleri de bir tek partinin

¹⁵ Sait, “Milliyetçi ve Taazzuvcu İktisat”, *Ülkü Dergisi* C.1, S.6, Temmuz 1933, s. 450.

¹⁶ “Partinin Yeni Programı için Kurultayda R. Peker’in Söylevi” *Ülkü Dergisi*, C.5, S. 28, Haziran 1935, s. 252.

mekanizmasına bağlayınız. Elde edeceğimiz sonuç M. Musolini'nin nutuklarından birinde tasarladığı korporatif İtalya devletidir. Kendisine göre bu devlet bir çeşit milli şirket ya da millet şirkettir. Öyle bir şirket ki, onun içinde her birey üyesi olduğu korporasyonla temsil edilmiş halde ortaktır...

...Herkes mesleğine göre, bir birliğe girmeye zorunludur. Bundan serbest meslek erbabı, güzel sanatlarla uğraşanlar muaf değildir. 1- En küçük örgütler sendikalar. Bunlar meslekleri ve çıkarları aynı olan kimselerden oluşur. İşçi sendikalarına yalnız işçiler, patron sendikalarına yalnız patronlar girer. Sendikalar derece derece olur. Belde, ilçe, il, bölge sendikaları olur. Sonra bunlar kendi aralarında federasyonlar, konfederasyonlar da kurabilirler. Bunlar bölgelerden ulus düzeyine çıkabilir. 2- Ulusal konfederasyonlardan kimi sadece kafa ve kol işçisindir, kimi sadece patronların. Aynı üretim kuvvetine, örneğin pamuklu kumaş şubesine dahil olan işçi konfederasyonu ile aynı şubeye dahil patronlar konfederasyonu aralarında bir korporasyon oluşturur. Demek oluyor ki korporasyon, yaşamsal çıkarları birbirine zıt olan patron ve işçi sınıfının ekonominin yüksek çıkarları adına ister istemez birleştiği bir kurumdur. Bu kurumda işçi ve patronların eşit sayıda üyeleri vardır. Başkanlarını devlet atar ve devlet azleder. Korporasyonlar doğrudan doğruya Korporasyon Bakanlığına bağlıdır. 3- Korporasyonların başında ulusal korporasyonlar meclisi (Conseil National des Corporations) vardır. Bu meclisin: serbest meslekler ve güzel sanatlar, sanayi ve çiraklık, ziraat, ticaret kara nakliyatı, deniz ve hava nakliyatı, bankalar encümeni vardır.¹⁷

Nedim'den yapılan bu uzun alıntı, Aydoslu'nun görüşlerini oldukça netleştirmektedir.

Milliyetçi organizmacı sistemde devletin yeri neresidir? Aydoslu'ya göre devlet bütün bu örgütlenmelere düzen getirip, onları bütünleştirmekle görevlidir. "Yüksek nizam sermayesi" adı verilen bu bütünlük, devletin dış ve iç siyaseti, adliyesi, kanunları, gümrük tarifeleri, ticaret sözleşmeleri, para ve kredi düzenleri ve her yerde gözetimi ve rehberliği ile sağlanır. Devlet, "zümreler" arası çatışmalarını bertaraf eder; bunların bütünlük içindeki uyumunu ve gelişimini sağlar ve bunlar arasındaki boşlukları bizzat doldurarak bütünlüğün tam ve mükemmel bir halde şekillenmesini ve kurulmasını olanaklı kılar; bütünlüğün yüksek çıkarlarının gerekli gördüğü askeri sanayi gibi sanayileri kurar; zümrelerden görevlerini yapamayanların işini kolaylaştırır veya bunların işini kendisi yapar; dış ticareti denetimi altında bulundurur, düzenler ve yönetir. Tüm bu işleri yaparken gelirini –olabildiğince– kendi kuracağı sanayiden, tekellerden, gümrüklerden, orman ve ma-

¹⁷ Mazhar Nedim, "İleri Hukuk", *Ülkü Dergisi*, C.3, S.15, Mayıs 1934, s. 184-194.

denler gibi kendi elinde bulunduracağı kaynaklardan, demiryolları ve kara ve deniz nakliyatı gibi kurumlardan sağlar ve milli faaliyete sekte vuracak vergi sistemlerinden elden geldiğince sakınır.¹⁸

Bu saptama tekelci devlet kapitalizminin devletçilik anlayışını özlü bir biçimde yansıtmaktadır. Devletin durduğu yer açısından, serbest piyasa ekonomisi ile milliyetçi organizmacı sistem arasında özde bir fark olmadığı görülmektedir. Aslında Aydoslu da milliyetçi organizmacı sistemin üçüncü bir yol olmadığını şu sözleriyle kabul etmektedir:

“... Bütün insanlık bugün, iki yüz senedir denediği bir sistemin hatasına ve hatta iflasına tanıklık etmiştir. Bütün insanlık bugün, o iki yüz senelik bir yoldan sonra yolların ikiye ayrıldığı bir noktaya gelmiştir: sağa mı yoksa sola mı sapayım demektedir. Bu yolların arasına çizilen acayip patikalar da radikal bir kurtuluş ümidi ve olanağı yoktur. İki kutuptan birine yönelmek artık geciktirilemez, çünkü yaşayan insanlık bu yaşamayı durduramaz, yani bu tereddüt noktasında fazla oyalanamaz. Ya sağa, milliyetçiliğe, hakiki insanlığa, yükselmeye, ilerlemeye, kurtuluşa yönelmeli ya da doğaya karşı yürüyerek boylar hep aynı yükseklikte cüceleşmeli ve alçalmayı, uçurumu, esareti, sefaleti göze alarak solu, yani tarihi materyalistliği ve komünistliği seçmelidir. Bu iki yolun başlangıç ve amaçları o kadar birbirine zıt ve birbirinin tersidir ki bunların ortasında yürümek istemek, “Babiâli” ruhunu diriltmek ve onun günlük, aciz, şuursuz hareketlerini taklit etmek kadar anlamsızdır.”¹⁹

Aydoslu’nun, “Babiâli ruhu”nu temsil ettiğini düşündüğü orta yolların Kadro Dergisi yazarları olduğu açıktır. Sağ tarafa yerleştirilen milliyetçi organizmacı ekonominin korporatif devleti, özellikle Kadro Dergisi yazarlarının savunduğu devletle hesaplaşır. Merkezi bürokratik devlet, eşitlik, ulusal bağımsızlık korporatif devletin kabul edemeyeceği özelliklerdir.

Korporatif devlet; demokrasi rejimi içinde hareket eder yani merkeziyetçi ve bürokratik değildir. Çünkü merkeziyetçi bürokratik devleti yaratan eşitlik düşüncesi, organizmacı toplumun ruhuna ters düşer. Nasıl ki insan bedenindeki organlar birbirine eşit olmadan, eşit işlevler görmeden biçimleniyorsa, toplumsal yapı da varlığını devam ettirmek için eşitliksizlikler üzerine kurulmalıdır. “Milletin organlarını köklerinden söküüp merkezlere bağlamak bin bir felaketi hazırlamaktır.”²⁰ Milliyetçi organizmacı sistemde herkesin eşitliği değil, eşitler arasında

¹⁸ Sait, “Milliyetçi ve Taazzuvcu İktisat 1”, *Ülkü Dergisi*, C.1, S.3, Nisan 1933, s.205.

¹⁹ a.k., s.206.

²⁰ Sait, “Milliyetçi ve Taazzuvcu İktisat 2”, *Ülkü Dergisi*, C.1, S.4, Mayıs 1933, s.281.

eşitlik geçerlidir. Bu eşitlik düşüncesi, herkese gerçekten layık olduğunu veren dağıtıcı adalet düşüncesiyle tamamlanır. Herkes bütünlüğe ne getirdiyse onu almalı, herkes “boyunun ölçüsüne göre”²¹ bütünlükte yer almalıdır. Özgürlük fikri de çatışma kaynağı olduğu gerekçesiyle reddedilir ve yerine bağımlılık konur.

Uluslararası ekonomik sistem karşısında, milliyetçi organizmacı ekonomi sistemi otarşi (kendi kendine yetme) yerine, karşılıklı denkleştirme üzerine yükselmektedir. Bu da ekonomik açıdan tam bağımsızlık yerine, karşılıklı bağımlılık düşüncesine işaret eder. Organizma metaforu açısından bakıldığında bu düşünce de herhangi bir çelişki olmadığı görülür. Dünya sistemi büyük bir bedense, her ülke bu bedenin bir parçası olarak üzerine düşen işlevi yerine getirmeye uğraşmalıdır.

Aydoslu'nun bütün bu görüşleri, korporatist devletçilik ile piyasa odaklı devletçilik arasında büyük benzerlikler olduğunu göstermektedir. İkisinde de amaç, sermaye birikimini sağlamak ve sermayenin koşulsuz egemenliği için gereken bütün şartları hazırlamaktır.

Piyasa Odaklı Devletçilik

Ülkü'de, sanayi, ticaret, tarım, turizm, ulaşım ve altyapı sektörlerindeki politikalarla ilgili yazılarda piyasa odaklı devletçiliği görmek olanaklıdır. Kuramsal tartışmalara girilmeden, Cumhuriyet Hükümetinin çeşitli politikalarının tanıtıldığı ya da uygulanmasını yönlendirmeye hizmet eden makaleler bu grupta sınıflandırılmıştır. Serbest piyasa ekonomisinde dünya çapında yaşanan kriz ve 1930'lara kadar uygulanan politikaların istenilen başarıyı yakalayamamış olması liberal kuramcılarını savunmasız bırakmış görünmektedir. Devletin rolü “müdahale” kavramının taşıdığı gizli olumsuz anlamın akıllardan silinmediği bir düzlemde kabul edilir.

Devletin, özel sektörün temel alındığı bir ekonomide sanayileşmeyi desteklemesi ve yalnızca özel sektörün girmeyeceği alanlarda faaliyet göstermesi piyasa odaklı devletçiliğin temel özelliğidir. Asıl olan piyasanın kendi kuralları içerisinde serbestçe hareket etmesidir. Türkiye'de 1930'lar öncesinde de devlet, özel girişimin yetişemediği alanlarda devreye girmiş, özel girişimlerin yaratılması, geliştirilmesi için özendirici ve destekleyici önlemler alınmıştır.²²

²¹ a.k., s.280.

²² Seriyeye Sezen, *Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye'de Planlama*, TODAİE Yayını, Ankara 1999, s. 148.

Neşet Halil, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ekonomi ile ilgili mevzuatını incelediği yazısında, 1924 sonrası özel sektörü destekleyen, ulusal pazarı koruyan, devlete sanayi kurma, işletme ya da destekleme görevi veren, kredi kurumları kuran ve bu kurumları denetleyen, ekonomiyi izleme ve denetleme yetkisi veren kanunların bir listesini sunar.²³ 1930'lu yılların ayırt edici özelliği ise devlet faaliyetlerinin yoğunluğunun artmasıdır.

Özel sektörün giremeyeceği alanlardan biri olan demiryolları inşası Ülkü'de en çok işlenen konulardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sermaye birikimi için önemli bir altyapı yatırımı olan demiryollarının masraflarının çoğu devlet bütçesinden karşılanmıştır. Ali Süreyya'dan anladığımız kadarıyla demiryollarının herkesten toplanan vergilerle yapılması bazı kişiler tarafından eleştirilmiştir. Eleştirilerin gerekçesi; faydası uzun dönemli olan bu yatırımın tüm yükünün yalnızca o dönemin nesline yüklenmesidir. Yükün gelecek nesillerce de paylaşabilmesinin tek yolunun, uzun vadeli dış kredi kullanımı olduğunu gören Ali Süreyya'nın yabancı sermaye sözcülerine yanıt olan yazısında, ulusal-kamusal demiryolu politikasının gerekçeleri ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.²⁴

Yabancı sermayeye karşı olan eleştirel tutum, yerli sermaye için sürdürülmemektedir. Daha sonraki demiryolu politikası ve maden işletmesi ile ilgili yazılarda vergilerle finansman yerine "iç borç tahvilleri" sürekli gündemde tutulmuştur. Bu tahvillerin piyasaya sürülmesi ile küçük ölçekli sermaye birikimi devlet yatırımlarında kullanılmıştır. Öte yandan tahvillere devlet güvencesi, vergi indirimleri getirilmiş, faizler ve ikramiyelerle sermayeye kaynak aktarılmıştır. İsmet İnönü'nün de aralarında bulunduğu Ülkü Dergisi yazarları, devletin "hakiki hazinesinin milletin kesesi olduğu", iç borç tahvillerinin tasarruf edilen paranın "iş sahasına" aktarılmasına yarayan bir araç olduğu vurgusuyla konuyu sürekli gündemde tutmuştur.²⁵

²³ Neşet Halil, "T.B.M.M. inde İktisadi Mevzuat", *Ülkü Dergisi*, C.2, S.9., Birinci Teşrin, 1933, s. 226-232.

²⁴ Ali Süreyya, "Demiryolu Siyasetimiz", *Ülkü Dergisi*, C.1, S.1, Şubat 1933, 56-62.

²⁵ İç borç tahvilleri üzerine yazılar; Kemal Zaim, "Dahili Borç", *Ülkü Dergisi*, C.1, S.1, Şubat 1933, s. 53-55; Kemal Turan, "Yeni Demiryollarımızın Büyük Hedefi" *Ülkü Dergisi*, C.1, S.3., Nisan 1933, s. 198-200.; Nuri Adil, "Türk Sermaye Yaratıyor" *Ülkü Dergisi*, C.1, S.4, Mayıs 1933, s.283-286.; İsmet Paşa, "Memleketi İmar Edecek Sermaye" *Ülkü Dergisi*, C. 2, S. 11, Birinci Kanun 1933, s. 353-355. "Milli Tasarruf ve Ergani İstikrazı", *Ülkü Dergisi*, C.2, S.11, Birinci Kanun 1933, s. 394-399; "Milli Sermaye ve Ergani İstikrazı", *Ülkü Dergisi*, C.4, S.19, Eylül 1934, s. 17-18.

Ulusal sermaye birikiminin sağlanması için devletin iç pazarı koruyan önlemlere başvurmasının -gümrük serbestisinin sınırlandırılması ve paranın değerinin korunması gibi- “zorunluluktan” kaynaklandığı açıklamaları da piyasa odaklı devletçiliğin görünümüdür. Kendi kendine yeterli olma (otarşi), iyi ve tavsiye edilir bir şey olarak kabul edilmemektedir. Ancak sanayileşmiş olan Batı ülkeleri bile iç pazarı koruyan önlemler aldığı için, bu “umumî âfet” karşısında “nefis müdafası” yapmak gerekmiştir.²⁶

Kendi kendine yeterli bir ekonomiye karşı çıkanların gerekçeleri şöyle açıklanmaktadır; “Türkiye bir tarım ülkesidir. Gereksekiniminden fazla tarım ürünü yetiştirir ve ekonomisinin dengesini sağlamak için bu fazlayı ihraç eder. Her ihraç bir ithali gerektirir. Eğer Türkiye sanayileşirse, mamul ürünlerde kendine yeterli bir hale gelirse, bu ürünleri dışardan almayacağı için, tarımsal fazlasını da ihraç edemeyecek, köylü sefaletle mahkûm olacaktır.”²⁷ Yazar bu gerekçelere karşı, Türkiye’de sanayileşmenin hızı ne olursa olsun, yakın ve uzak bir gelecekte, hiçbir zaman, bütün sanayi maddelerde kendine yeterli bir hale gelemeyeceğini, bunu düşünmenin saflık olduğunu savunur. Asıl tehlike, ileri sanayi ülkelerinde ve sömürgelerindeki otarşi salgınının, bu ülkeleri tarımda kendine yeterli duruma getirmesidir. Böyle bir olasılık karşısında, Türkiye, hiç olmazsa en gerekli mamul maddeleri kendi toprağından ve kendi el emeğinden sağlarsa “zorunlu olarak içine düşebileceği “otarşi çukuru onu boğmayacak kadar genişlemiş olacaktır.”²⁸

Bu düşünceler, korporatist devletçilikte, devletin rolünün meşrulaştırılması açısından girilen kuramsal tartışmanın, piyasa odaklı devletçilikte “herkes böyle yapıyor diye yaptık” düzeyine gelmiş olduğunu göstermesi açısından ilginçtir.

Ülkü’nün devletçiliğe karşı mesafeli tutumunu gösteren bir diğer kanıt, makale başlıklarında aranabilir. Ülkü’nün incelenen dönemiyle aynı zamanlarda çıkarılan Kadro Dergisinin makale başlıkları²⁹ ince-

²⁶ “Türkiye’nin Endüstrileşme Davası”, *Ülkü Dergisi*, C.6, S.36, Şubat 1936, s.417.

²⁷ *a.k.*, s. 418.

²⁸ *a.k.*, s. 419.

²⁹ Kadro Dergisinden bazı makale başlıkları: “Türk Devletçiliği İktibas Devletçiliği Değildir”, “İktisadi Devletçilik”, “Milli Kurtuluş Devletçiliği”, “Kapitalizm (Emperyalizm) İle Millet İktisat Rejimi ve Ferdietçilik İle Devletçiliğin Manaları”, “Ayarlı Millet ve Plan”, “Ziraat Siyasetimizde Liberalizmden Devletçiliğe”, “Devletçi Bir Ziraat Siyasetinin Ana Prensipleri”, “Devletçilik Karşısında Zümre Menfaati ve Münevver Mukavemeti”, “Türk Devletçiliği ve Himayeci Ferdietçilik”, “Devletçilik Yolunda Aydınlık...”, “Büyük Sanayi Kuruluşunun Devletleşmesindeki Teknik Zaruretler” ve “Programlı Devletçilik”.

lendiğinde ağırlıklı olarak devletçilik vurgusunun ön planda olduğu hemen fark edilmektedir. Oysa Ülkü'de doğrudan devletçilik başlığını taşıyan yazı bulunmamaktadır. Buna karşın “Türk Sermaye Yaratıyor”, “Memleketi İmar Edecek Sermaye” gibi başlıklar, piyasa odaklı tutumu yansıtmaktadır.

Halkçı Devletçilik

Ülkü Dergisi'nde kanıtları ancak toplumsal politikalarla ilgili yazılarda bulunabilen halkçı devletçilik, devletin rolünü kamu hizmeti düşüncesi ile açıklanmaktadır. Toplumsal hizmetlerin sunumunda piyasa mekanizmalarının gündeme getirilmemiş olması dikkati çekmektedir. Sağlık alanında yazılan bir makalede şu satırlar yer alır:

“Türkiye Cumhuriyetinin en parlak eser ve zaferlerinden biri de sağlık ve yardım işlerinin devletin esaslı ve siyasi ülküleri arasına alınması olmuştur. ‘Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâleti’ [Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı] tamamen Cumhuriyetin malıdır. Memleketin dört bir köşesindeki sağlık işlerini, bakım ve yardım görevlerini devletin beyni ile düzenleme, eli ile idare ve gözü ile denetlemeden sonradır ki milletin gereksinimleri ve dertleri anlaşılmiş ve gereken tedbirler alınmıştır.”³⁰

Devletin sağlık politikası; doğumu çoğaltma, ölümü azaltma, salgın hastalıklarla mücadele, gereksinim duyana parasız doktor, hasta yatağı ve ilaç sağlama, sağlık çalışanlarının sayısını artırma, uzmanlaşmalarını sağlama, çalışmalarını düzenleme, halkı bilinçlendirme, sağlık standartlarını yükseltme gibi işleri kapsamaktadır. Bu işleri üstlenen üç kurum tanımlanmıştır: devlet, il özel idaresi ve belediyeler.³¹ Makalenin devamında Cumhuriyet Hükümetinin bu politikanın uygulanması sırasında nasıl bir yol izlediği ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Sağlığın, kamu hizmeti olması ve devlet eli ile idaresi noktasında yazarlar arasındaki görüş birliği, bu hizmetlerin ne için sunulduğunun açıklanması aşamasında bozulmaktadır. “Milletin gereksinimleri ve dertleri” vurgusu bir başka makalede “piyasa gereksinimi”ne dönüşmektedir.

“Fakat, unutulmamalı ki servet de ancak beden ve ruhu sağlam bir insanın elde edeceği bir nimettir.

Vücudu zayıf, akli yerinde olmayan hasta bir toplum ve insan, bir ülke için servet kaynağı olamaz. Hatta böyle bir kalabalık çok kere o toplum

³⁰ “Cumhuriyetin Sağlık, Bakım ve Yardım İşleri”, *Ülkü Dergisi*, C.2, S.9, Birinci Teşrin 1933, s. 253.

³¹ *a.k.*, s. 253.

ve aile için refahı azaltacak, yok edecek bir neden de olabilir... Sanayide, fabrika hayatında nezle yüzünden işe gelemeyen ve gereği gibi iş göremeyen milyonlarca halk kütlesine yaptığı zararlar da sayısızdır. Amerika'da sade nezle yüzünden ekonomik zararın yılda yarım milyar dolara yakın olduğunu söylüyorlar... İşte görülüyor ki, hepimizin önemsiz diye düşündüğümüz nezle, bir memleketin ekonomisi üzerinde önemli etkiler yaratıyor.”³²

Bu iki makale, toplumsal politikalarda devletçiliğin kapsamı ve uygulama araçları açısından olmasa da, “kim için devletçilik” sorusuna verilen yanıtlarda farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Halkçı devletçiliğin bir diğer savunucusu Behçet Günay, şehirlerde fiyat denetimlerinin, köylerde ise toprak reformunun müjdesini vermektedir. O'na göre; fiyat denetimleri ile ucuzluk sağlanacak, çiftçiler kendi topraklarında daha çok üretecek, ucuzluk ve bolluk yaşanacaktır.³³ Devletin, işçiler ve nüfusun dörtte üçünü oluşturan köylüler için her türlü önlemi almasının ardından yapılacak tek şey kalmaktadır: üretmek.³⁴

Piyasa Ekonomisi için Planlama

Ülkü'de planlama, üzerinde çok durulan konulardan biri değildir. Nusret Kemal'in “Bizim Planımız” başlıklı makalesi dışında doğrudan planlama ile ilgili makale bulunmamaktadır.³⁵

Kemal, son yıllarda bütün ileri devletlerde planlı ve devletçi ekonomi görüşünün güç kazandığını belirtir. Ona göre; planlı ekonomi görüşleri iki ana ilke etrafında toplanmaktadır: Diktatör plan ve demokrat plan. Diktatör planı, bütün ekonomik yetkilerin denetimsiz olarak bir “zümrenin” elinde toplanması ve vatandaşların verilen emirlere kayıtsız şartsız uyması olarak tanımlar. Demokrat plan ise, milli iradenin ifadesi olan bir devletin, milli dayanışmaya dayanan bir programla ekonomik faaliyetleri birleştirilmiş bir milli ekonomi içinde düzenlemesi ve bu faaliyetlere hedefler ve ilerleme yolları göstermesi olarak anlar. Kemal, daha tanım aşamasında çeşitli ülkelerdeki planlama anlayışları arasında seçimini yapmış görünmektedir.

Hangi tür plan olursa olsun devletin rolünün büyük olduğunu saptadıktan sonra, planının ruhunu şöyle açıklar:

³² Zeki Nasır, “Sıhhat ve İktisat”, *Ülkü Dergisi*, C.2, S. 11, Birinci Kanun 1933, s. 416-418.

³³ Behçet Günay, “Ucuzluk”, *Ülkü Dergisi*, C.6, S.33, 1935, s. 192-193.

³⁴ Behçet Günay, “Çiftçiye Öğütler”, *Ülkü Dergisi*, C.6, S. 35, İkinci Kanun 1935, s. 349-351.

³⁵ Nusret Kemal, “Bizim Planımız”, *Ülkü Dergisi*, C.3, S.13, Mart 1934, s. 16-19.

“Bir toplumun bütün ekonomik faaliyetlerini sınıf mücadelesi doğurmaya-
cak şekilde düzenlemek, bu faaliyetlere çatışmasız ve rasyonel bir şekilde
birbirini tamamlamak bilincini vermek, ticarete bireysel kârla beraber
topluma hizmet ahlakını kurmak, toplumun bir olarak kendine yeterliliği-
ni ve uluslararası işbölümünde rolünü kendine uygun bir şekilde yapmasını
sağlamak.”³⁶

Kemal’e göre; Türkiye’nin uygulamaya başladığı beş yıllık
planlı ekonomi yolu “bir kırbaçlı ekonomi değil, meşaleli ekonomi”
yoludur.³⁷

Ekonomi planının ana hatları olan aşağıdaki maddelere bakılınca,
piyasa odaklı devletçilik anlayışının, plana da egemen olduğu görül-
mektedir.

- “1. *Özel girişimin* en iyi şekilde yapmasına olanak olmayan ve memlekette
kendine yeter bir ekonomik hayatın gelişmesi için zorunlu olan ana sanayiye
devlet eliyle kurmak,
2. Memleket için en gerekli olan sanayiye ileri teknikle, memleket ihtiyaçla-
rına ve olanaklarına göre kurmak konusunda *özel sektöre yol göstermek*,
3. Memleketin bütün ekonomik faaliyetlerini *bireylerdeki girişim hızını kır-
madan ve başarıma heyecanını setlemeden* topluma zıt eğilimlerden kuru-
mak ve bütün faaliyetler arasında bir ahenk ve dayanışma kurmak,
4. Liberal sanayiciliğin başka memleketlerde kurmuş olduğu *işçi ve serma-
yecî sınıflarının ve çatışmasının Türkiye’de doğmasına mani olmak*,
5. Memleket sanayisi için uzman ve bilgili işçi yetiştirmek,
6. Memlekete *bireysel kâr ile beraber topluma hizmet ülküsüne* dayanan bir
ekonomi terbiyesi vermek
7. Kredi işlerini tefecilikten kurtararak sanayinin gelişimini kolaylaştıracak
bir dayanışma esası üzerine örgütlendirmek,
8. Halk tasarruf ve borç işlerini *sermaye birikimini kolaylaştıracak*, genel
refah seviyesini yükseltecek, halkın satın alma yeteneğini artıracak şekilde
düzenlemek,
9. Memleketin doğal kaynaklarını, iklim ayrıcalıklarını, toplumsal kurumu-
nu, varolan kurum ve geleneklerini, milli yeteneklerini, ehliyetli işçilerini,
çeşitli sanayiye uygun yerlerini inceleyerek *ekonomik gelişme yolumuzu ay-
dınlatmak*,
10. Millî ürünlerimizin yabancı piyasalarda sürümünü arttırmak için benzer

³⁶ a.k., s.17.

³⁷ Ülkü yazarlarının 1930’lu yıllarda sosyo-ekonomik kalkınma planlamasına oldukça yabancı oldukları anlaşılmaktadır. Türkiye ancak 30 yıl sonra toplumsal ve ekonomik açıdan bütünsel bir planlama anlayışının da piyasa ekonomisi ile uyum sağlayabileceğini keşfedecektir. Devlet için zorunluluk, özel sektör için yol göstericilik, meşalecilik, Türk planlama anlayışının temeli olacaktır.

ürünler yetiştiren memleketleri inceleyerek mallarımızı dünya standartlarının üstüne çıkarmak ve ihracatçılar arasında dayanışma sağlamak,

11. Uluslar arası iktisat sahasında Türkiye'nin rolünü geliştirmek,

12. Memleket ürün ve mallarını korumak ve gelişmelerini sağlamak için alınacak tedbirleri araştırmak,

13. Memleket ekonomisinin gelişiminde en önemli rollerden birini oynayan nakliyat işlerini ve tarifelerini memleket çıkarlarına uygun şekilde düzenlemek,

14. Sanayinin gelişiminde en önemli unsurlardan biri olan buhar ve yakacak sorununu halletmek,

15. Memleket ormanlarını tehdit eden odun yakma âdetinin yerine kömür yakmayı geçirmek ve memleketi ağaçlayarak iklimin ıslahına çalışmak,

16. Türkiye'ye has ürünlere milli sanayide yer bulmak ve bu şekilde bu ürünleri dış piyasanın ezici etkilerinden korumak,

17. Türkiye'nin mümkün olduğu kadar kısa bir sürede kendine yeter bir hale gelmesini sağlamaktır.”³⁸

Anlaşılan o ki, meşale “özel girişim”, özel sektör”, “birey girişimi”, “bireysel kâr”, “sermaye birikimi” gibi kavramların yolunu aydınlatmak için ışıldamaktadır.

SONUÇ

Üç farklı ekonomik sistem liberal, sosyalist ve faşist/nasyonal sosyalist- üç değişik devletçilik anlayışı ortaya çıkarmış görünmektedir: Korporatist/organizmacı devletçilik, piyasa odaklı devletçilik ve halkçı devletçilik. Ülkü Dergisi yazarlarında bu üç farklı devletçilik anlayışının yansımaları bulunmaktadır. Korporatist Devletçilik, Birinci Paylaşım Savaşı sonrasında tekelci sermayenin gelişmiş olduğu ülkelerde uygulama alanı bulmuş ve faşist devlet ile uyum sağlamıştır. Korporatif yapılar İkinci Paylaşım Savaşı sonrasında, sermaye emek çatışmalarının uzlaştırılmasında, devlet-işçi-işveren arasında işbirliğini sağlamak için -başka biçimlere bürünse de- kullanılan bir araç olarak Batı ülkelerinde yaygınlaşmıştır.³⁹

1930'lu yıllarda Türkiye'de, tarımın egemen olduğu ekonomik yapı ve sermaye ve emeğin örgütlenme düzeyinin düşüklüğü korporatist devletçiliğin uygulama olanağını azaltmıştır. 1935 yılında Ticaret ve Sanayi Odalarının ekonomi bakanlığı bürokratlarıyla düzenlenen ku-

³⁸ a.k., s.17-18. Vurgular bana ait.

³⁹ Yüksel Akkaya, “Kalkınma Korporatizm ve İşçi Sınıfı”, *Memleket SiyasetYönetim Dergisi*, C.2, S.3, 2007, s. 157-185.

rultayda bir araya gelmesi, hazırladığı raporlar aracılığı ile ekonomi politikasına katılması ve bakanlığın uyarıları doğrultusunda kendi politikalarını belirlemesi ⁴⁰ gibi örnekler uzlaşma arayışının toplumun en örgütlü kesimi açısından denendiğini gösteren örneklerden biridir.

Piyasa odaklı devletçilik ise, İttihat ve Terakki Hükümet'inden beri uygulana gelen ekonomi politikalarının özelliğidir.⁴¹ 1930'lu yıllar, Sanyai Planları aracılığı ile devlet, ekonomi politikalarının merkezine yerleşmiştir. Bu yılların devletçiliğinde amaç, piyasanın kendi haline bırakıldığında uzun yıllar sağlayamayacağı kapitalist birikimi hızlandırmak olarak açıklanmıştır.

Halkçı devletçilik, Kadro Dergisi tarafından kapsayıcı devlet planlaması önerisi ile birlikte gündeme getirilmiştir. Ülkü Dergisi ise ekonomide böyle bir planlama anlayışına karşı çıkmış, bu konuda Kadro Dergisi ile düşünsel bir çatışmaya girmiştir.

KAYNAKÇA

- Adil, Nuri, "Türk Sermaye Yaratıyor", *Ülkü Dergisi*, C.1, S.4, Mayıs 1933, s.283-286.
- Akkaya, Yüksel, "Kalkınma Korporatizm ve İşçi Sınıfı", *Memleket SiyasetYönetim Dergisi*, C.2, S.3, 2007, s. 157-185.
- Aydoslu Sait, "Milliyetçi ve Taazzuvcu İktisat 1", *Ülkü Dergisi* C.1, S.3, Nisan 1933, s. 201-208.
- Aydoslu Sait, "Milliyetçi ve Taazzuvcu İktisat 2", *Ülkü Dergisi* C.1, S.4, Mayıs 1933, s. 276-282.
- Aydoslu Sait, "Milliyetçi ve Taazzuvcu İktisat", *Ülkü Dergisi* C.1, S.6, Temmuz 1933, s. 440-452.
- Aydoslu Sait, "İktisadi Devridaim", *Ülkü Dergisi* C.4, S.21, İkinci Teşrin 1934, s. 187-195.
- Aydoslu Sait, "İktisadi Devridaim II", *Ülkü Dergisi* C.4, S.22, Birinci Kanun 1934, s.264-271.
- Aydoslu, S. "Ökonomik Devridaim III", *Ülkü Dergisi* C.4, S.23, İkinci Kanun 1935, s. 352-358.
- Aydoslu, S. "Ökonomik Devridaim", *Ülkü Dergisi* C.4, S.24, Şubat 1935, s. 436-439.
- B., S., "Tecim ve Endüstri Odaları Kurultayı" *Ülkü Dergisi*, C.5, S.29, 1935, s. 346-347.
- Canıvar, Gülser ve Heper, Metin, "Ülkü ve Kadro Dergilerinde Yayınlanmış Bazı Makalelerde Beliren Devletçilik Anlayışı" *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, Vol. 4-5, 1976-77, s. 9-13.
- Chang, Ha-Joon, *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*, Çev. Tuba Akıncılar Onmuş, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- Dantel, Chailloux ve Kuntbay, İhsan, *Planlama ve Bütçe*, TODAİE, Ankara 1958.
- Gümüsoğlu, Firdevs, *Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2005.

⁴⁰ S.B., "Tecim ve Endüstri Odaları Kurultayı", *Ülkü Dergisi*, C.5, S.29, 1935, s. 346-347.

⁴¹ Erol Toy, *Bal Tutanlar*'da devletçiliğin bu serüvenini roman diliyle aktarmaktadır. Bkn. Erol Toy, *Bal Tutanlar*, May Yayınları, İstanbul 1976.

- Güney, Behçet, “Ucuzluk” *Ülkü Dergisi*, C.6, S.33, 1935, s. 192-193.
- Günay, Behçet, “Çiftçiye Öğütler”, *Ülkü Dergisi*, C.6, S. 35, İkinci Kanun 1935, s. 349-351.
- Güler, Birgül A., “Otuzlu Yıllarda Yönetim”, *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1929-1939*, (ed. Birgül Ayman Güler), Ankara Üniversitesi SBF KAYAUM Yayını, Ankara 2007, s. 1-20.
- Halil, Neşet, “T.B.M.M.inde İktisadi Mevzuat”, *Ülkü Dergisi*, C.2, S.9., Birinci Teşrin, 1933, s. 226-232.
- İsmet Paşa (İnönü), “Memleketi İmar Edecek Sermaye”, *Ülkü Dergisi*, C. 2, S. 11, Birinci Kanun 1933, s. 353-355.
- Kemal Zaim (Sunel), “Dahili Borç”, *Ülkü Dergisi*, C.1, S.1, Şubat 1933, s. 53-55.
- Kemal, Turan, “Yeni Demiryollarımızın Büyük Hedefi”, *Ülkü Dergisi*, C.1, S.3., Nisan 1933, s. 198-200.
- Kuruç, Bilsay, “Yirminci Yüzyıl, Planlama ve Türkiye”, *Kamu Yönetiminde Planlamanın Kurumsallaşması Sempozyumu*, Yayınlanmamış Bildiri, 7-8-9 Haziran 1999, Mersin.
- Küçük, Yalçın, “Türkiye’de Planlama Kavramının Gelişimi Üzerine”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1981 Özel Sayı, s. 102-103.
- Nasır, Zeki, “Sihhat ve İktisat”, *Ülkü Dergisi*, C.2, S. 11, Birinci Kanun 1933, s. 416-418.
- Nedim, Mazhar, “İleri Hukuk”, *Ülkü Dergisi*, C.3, S.15, Mayıs 1934, s. 184-194.
- Nusret Kemal (Köymen), “Bizim Planımız”, *Ülkü Dergisi*, C.3, S.13, Mart 1934, s. 16-19.
- Oral, Mustafa, *C.H.P.’nin Ülküsü; CHP’nin Kültür Siyaseti Açısından Halkevleri Merkez Yayını Ülkü Dergisi*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya 2006.
- Porokhovsky, Anatoly, “A Comparative Study of Indicative Planning in Turkey and Planning in Socialist Countries”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1981 Özel Sayı, s. 136.
- Sezen, Serriye, *Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye’de Planlama*, TODAİE Yayını, Ankara 1999.
- Süreyya, Ali, “Demiryolu Siyasetimiz”, *Ülkü Dergisi*, C.1, S.1, Şubat 1933, 56-62.
- Toy, Erol, *Bal Tutanlar*, May Yayınları, İstanbul 1976.
- Weiss, Linda ve Hobson, John M., *Devletler ve Ekonomik Kalkınma Karşılaştırmalı Tarihsel Bir Analiz*, Dost Kitabevi, 1999 Ankara.
- “Cumhuriyetin Sağlık, Bakım ve Yardım İşleri”, *Ülkü Dergisi*, C.2, S.9, Birinci Teşrin 1933, s. 253.
- “Milli Sermaye ve Ergani İstikrazı”, *Ülkü Dergisi*, C.4, S.19, Eylül 1934, s. 17-18.
- “Milli Tasarruf ve Ergani İstikrazı”, *Ülkü Dergisi*, C.2, S.11, Birinci Kanun 1933, s. 394-399.
- “Partinin Yeni Programı için Kurultayda R. Peker’in Söylevi”, *Ülkü Dergisi*, C.5, S. 28, Haziran 1935, s. 247-259.
- “Türkiye’nin Endüstrileşme Davası”, *Ülkü Dergisi*, C.6, S.36, Şubat 1936, s.416-420.